

Uloga oklopno-mehanizovanih snaga u savremenim borbenim dejstvima

General-potpukovnik ŽIVOTA PANIĆ

U članku se obrazlaže hipoteza da oklopno-mehanizovane snage u novijim lokalnim ratovima nisu ostvarile ulogu nosioca borbenih dejstava iako je to od njih, s obzirom na karakteristike tih snaga i njihovu brojnost u sklopu ukupnih snaga zaraćenih strana, bilo realno očekivati.

Navedenu hipotezu autor obrazlaže pozivom na ovih nekoliko ključnih argumenata: (1) oklopno-mehanizovane jedinice u novijim lokalnim ratovima upotrebljavane su po doktrini koja nije uvažavala njihove bitne tehničko-tehnološke i organizacijske karakteristike, te operativne potrebe koje garantuju njihovo uspešno dejstvo. U sklopu ovog argumenta autor težišno ukazuje na odsustvo tesnog sadejstva oklopno-mehanizovanih snaga, ratnog vazduhoplovstva, helikopterskih desanata i masovne kvalitetne protivvazdušne zaštite u dubini operativnog rasporeda protivnika; (2) visok kvalitet ljudskog faktora, u sklopu čega obućenost, osposobljenost i motivisanost za dejstvo i u nepovoljnim uslovima ima presudnu ulogu. Kada podvlači značaj obućenosti za uspešnost dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica, autor ukazuje na složenost vatrenog obučavanja posade tenkova, na potrebu kondicioniranja pojedinih ključnih radnji posade, na njeno navikavanje na duži boravak u tenku kao otežanim životnim i radnim uslovima i na potrebu kvalitetne obuke rukovodećeg sastava za upravljanje tako složenim i dinamičkim sistemima, kao što su oklopno-mehanizovane jedinice i van dodira i neposrednog uticaja pretpostavljenog starešine; (3) logistička podrška dejstvima oklopno-mehanizovanih jedinica, smatra autor, bila je ispod nivoa zahteva koje nameće visok intenzitet borbenih dejstava i visok stepen tehničko-tehnološke zasićenosti organizacije i formacije oklopno-mehanizovanih jedinica. Obrazlažući ovaj negativni momenat uspešnosti dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica u savremenim lokalnim ratovima, autor ukazuje na činjenicu da se u borbenim dejstvima visokog intenziteta vrlo brzo troše resursi oklopno-mehanizovanih jedinica, da dejstvo tih jedinica podrazumeva utrošak velike količine ubojnih sredstava i pogonskog materijala, što nameće povećane potrebe transportu da neprekidno prati operativni poredak po celoj dubini dejstva. Za takvu logističku podršku zaraćene strane nisu bile uvek spremne, što je bio krupan ograničavajući faktor uspešnosti dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica.

Uvodne napomene

Ako bi se oružana borba u smislu sudara snaga i sistema na bojištu analitički raščlanila na njene bitne konstitutivne delove, koji je kao datu vrstu procesa suštinski određuju, tada bi se došlo do četiri ključna momenta: *vatra, udar, pokret i zaštita*, ne ulazeći u njihovu detaljniju elaboraciju, jer to nije predmet ovog rada. Uz ove, i više drugih momenata suodređuju suštinu oružane borbe kao određenog procesa, kao što su: kompleks tzv. logističke podrške, obaveštajno-izviđačka i sva druga obezbeđujuća dejstva i aktivnosti, rukovođenje i komandovanje, osposobljavanje itd. No, bez dvoumljenja se može reći da su *vatra, pokret, udar i zaštita* oni elementi koji u međusobnom jedinstvu čine suštinu procesa oružane borbe.

Dugo vremena u istoriji ratova – ove sastavne delove procesa borbenih dejstava – vatru, pokret, udar i zaštitu – obezbeđivale su posebne vrste snaga koje su pripadale posve različitom sklopu materije. Sve vrste vatrenog oružja – streljačko i artiljerijsko – koje su nekada činile vatreni sistem u celini, bile su dugi niz godina, pa i vekova, činilac koji je mogao biti stavljen u funkciji tek kada se ljudskom, stočnom (nosećom ili vučnom) ili mašinskom snagom pokrene, premesti, doveze ili donese na određeni prostor. S tim u vezi, i pokret kao sastavni deo procesa borbe, te udar i zaštitu obezbeđivali su posebni objekti ili delatnosti snaga, što je veštinom upravljanja (bilo pojedinačno, grupno ili u celini) valjalo dovesti u međusobno skladan odnos.

Pojavom tenka kao borbenog sistema, konstruktori su uspeli da ostvare gotovo idealan sklop svih navedenih konstitutivnih elemenata procesa borbe na jednom mestu, u okviru jednog sistema. I doista, teoretičari i istoričari ratne veštine mogli su, napokon, odahnuti. Pronađen je tenk kao sredstvo koje se odlikuje najboljim manevarskim sposobnostima na bojištu od svih do tada poznatih sredstava i sistema. Na sebi je nosio oruđa odgovarajućih kalibara i preciznosti pogađanja kao i klasična artiljerijska oruđa za vatrenu podršku, a oklopna zaštita je sigurno sprečavala gubitke u živoj sili od masovnog streljačkog oružja. Napo-

kon, tenk kao velika masa čelika, oblikovana po određenom modelu i veoma pokretna, odlikovao se takvom silinom udara koja je mogla uspešno i na višem kvantitativnom i kvalitativnom nivou da zameni udarnu snagu dotadašnjih konjičkih formacija.

Dakle, tenk je izgledao kao gotovo idealna sprega sva četiri momenta jedinstvenog procesa borbe, što je oružanoj borbi dalo izrazito dinamički i manevarski karakter. Za vojne teoretičare pojava tenka, kao sredstva koje se istovremeno odlikuje snažnom vatrom, brzim kretanjem i van puteva, moćnom oklopnom zaštitom i silinom udara, značila je najzad *idealno sredstvo proboja*.

Vojna misao i vojna doktrina, a na tim osnovama i vojna praksa, naročito drugog svetskog rata, koji je imao izrazito manevarski karakter, konačno su opovrgli ono poznato Klauzevicevo stanovište o prednosti odbrane kao vida dejstva nad napadom kao suprotnim vidom.¹ Učinjeno je to na taj način što su se glavni lomovi vojnih snaga zaraćenih strana odvijali u velikim tenkovskim bitkama u biti ofanzivnog karaktera, ili u rešavajućim bitkama u kojima su tenkovski sudari krupnih razmera imali presudnu ulogu. Novija istorija ratne veštine i vojna istorija su pune primera ove vrste da ih gotovo i nije potrebno posebno isticati.

Istorija ratova, pa ni istorija razvoja naoružanja, nikada se nisu kretale pravolinijski. Kada je reč o sredstvima ratne tehnike, to znači da je svako sredstvo proboja, odnosno napada gotovo automatski povlačilo istraživanje i razvoj zaštite, odnosno sredstava za zaustavljanje proboja. Na scenu stupaju raznovrsna protivoklopna odnosno protivtenkovska sredstva — počev od puške, preko raznih modela artiljerijskih oruđa, bacača mina, protivtenkovskih mina, sve do savremenih ručnih i raketnih protivoklopnih vođenih sistema. Posledica je jasna — opovrgnuta je teza da je tenk idealno i nadmoćno sredstvo za proboj — koje se ne može zaustaviti. Ta činjenica će dati povod znamenitom vojnom piscu Ružeronu da, nakon rata u Koreji s početka 50-tih godina, uzvikne kako je tenku »odzvonilo«. To je jedna od poruka njegove studije, rađene pod utiskom iskustava iz tog rata, razume se onako kako je on ta iskustva vrednovao.

¹ Vidi: Karl fon Klauzevic, *O ratu*, Vojna biblioteka »Vojnog dela, Beograd, 1951, str. 302.

U najnovijim lokalnim ratovima vođenim 70-ih i 80-ih godina, ta utakmica između tenka i sredstava koja se njemu suprotstavljaju nastaviće se sa promenljivom srećom. Čas će prednost biti na jednoj, čas na drugoj strani. Pojava protivoklopnih vođenih raketa, a osobito njihova masovnost u streljačkom stroju u ratovima početkom 70-ih godina, vratiće na svetlo dana već komentarisanu Klauzevicevu tvrdnju o nadmoći odbrane nad napadom. Nju će još više »podgrejavati« i izvesna prednost koju su ostvarili sistemi masovne protivvazdušne odbrane u borbi protiv avijacije za vazduhoplovnu i vatrenu podršku. No, već 80-ih godina u ratovima u Libanu (agresija Izraela) i na Malvinima (britansko-argentinski sukob oko Malvina) ovu tvrdnju će praksa obilato demantovati. Tenk, i na njegovim vrednostima zasnovana doktrina upotrebe oklopno-mehanizovanih snaga povratili su ponešto od svog izgubljenog sjaja. Pojava helikoptera za protivoklopnu borbu, kao novog i najmoćnijeg neprijatelja tenka, ponovo u okviru ratne veštine vraća na dnevni red raspravu o efikasnosti tenka kao borbenog sistema i oklopno-mehanizovanih snaga kao nosilaca borbenih dejstava na kopnu.

I ovaj rad valja shvatiti kao pokušaj usmeren u pravcu problematizacije uloge oklopno-mehanizovanih snaga u savremenim borbenim dejstvima. Osnovna hipoteza od koje se polazi i koja će se obrazlagati mogla bi se ovako formulisati: *Oklopno-mehanizovane snage u novijim lokalnim ratovima nisu uspešno odigrale ulogu osnovnog nosioca borbenih dejstava.*

Namera autora ovoga članka nije da potvrdi ili odbaci datu polaznu hipotezu već da pokuša da odgovori na pitanje – *zašto se to tako dogodilo i događalo, polazeći pri tom od čvrstog uverenja da je hipoteza održiva, i da je kao takva u iskustvima mnogih ratova potvrđena.* Stoga će pozivanje na iskustva iz ratova ovde imati snagu ilustracije odgovara na pitanje – *zašto tenkovi nisu bili ili nisu mogli biti glavni nosioci dejstava u lokalnim ratovima novijeg doba, a ne argumentacije teze da oni takvu ulogu nisu imali.*

Odgovor na pitanje nije bez praktičnog značaja i značenja, tim pre ako se ima u vidu činjenica da bi svaki osmišljeni praktični korak ili odluka u pogledu izgradnje

oružanih snaga, njihovog opremanja i osposobljavanja morali imati određeno teorijsko i empirijsko uporište, kako u vojnoj teoriji tako i u vrednovanim i prevrednovanim iskustvima iz lokalnih ratova.

NEKA OGRANIČENJA U POGLEDU MOGUĆNOSTI KORIŠĆENJA SAZNANJA O ISKUSTVIMA IZ LOKALNIH RATOVA

Na pitanje zašto oklopno-mehanizovane jedinice nisu bile glavni nosilac dejstava u novijim lokalnim ratovima (iračko-iranski, izraelsko-libanski i avganistanski), ne bi se moglo argumentovano odgovoriti ako se, makar i načelno, ne bismo pozvali na neka iskustva iz tih ratova. Uostalom u gotovo svim armijama savremenog sveta vojna misao je posebno angažovana na proučavanju i analitičkom sažimanju tih iskustava. Ona su veoma raznovrsna, bogata i nadasve veoma poučna. Budući da se radi o iskustvima o kojima nam saznanja pristižu posredovana i prevrednovana u publicistici i studijama stranih autora, valja imati na umu da su ona po mnogo čemu kontroverzna i protivrečna. S tim u vezi, pozivanje na njih kao autentičnu građu u funkciji naših teorijskih i doktrinarnih promišljanja mora biti jako oprezno, jer se radi o potpuno različitim tipovima ratova i drugačijim doktrinama upotrebe oružanih snaga od opštenarodnog odbrambenog rata i naše strategije oružane borbe. Takođe, uočljivo je da u objavljenim radovima brojnih stranih autora, koji su razmatrali problematiku iskustava iz upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica u lokalnim ratovima, preovlađuje empirizam, odnosno pojednostavljeno prezentiranje određenih činjenica iz prakse borbenih dejstava, bez kritičke distance i prevrednovanja tih empirijskih podataka i njihovog uključivanja u određene teorijske modele, bez čega se inače ne može doći do relevantnih zaključaka. To je posebno značajno kad se radi o radovima koji potiču od autora iz sastava nacionalnih armija koje su neposredno učestvovala u ratnim operacijama. Naime, teško je i očekivati da se objektiviziraju sopstvene slabosti i moguće greške koje se u ratovima uvek plaćaju najvišom cenom – ljudskim životima, materijalnim dobrima, izgublje-

nom teritorijom i sl. Svako, dakle, ulaže napore da afirmativno prezentira sopstveno iskustvo i praksu, dokazujući da je to bilo jedino moguće rešenje u datoj situaciji. Takođe, nekritički odnos prema iskustvima može nastati čak i u slučajevima pozitivnih rešenja i ishoda oružanog sukoba.

Neki autori, svesno ili nesvesno, zanemaruju činjenicu da su lokalni ratovi vođeni, u većoj ili manjoj meri, pod neposrednim ili posrednim uticajem velikih sila ili vojnih blokova. Velike sile i vojni blokovi, ne samo da su uticali na moguća i ostvarena strategijska i taktička rešenja, već su u mnogim slučajevima imali presudnu ulogu u načinu upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima. To je proisteklo iz činjenice da je u nekim armijama veći deo tenkovskih i mehanizovanih jedinica bio opremljen iz proizvodnog arsenala velikih sila. Poznato je, takođe, da su ratišta u lokalnim sukobima često bila probni poligoni za ispitivanje i proveru tehničko-tehnoloških rešenja novih vrsta oružja i druge ratne tehnike, a naročito one kojima su opremane oklopno-mehanizovane jedinice.

U situaciji kada je nacionalna armija opremljena sredstvima stranog porekla, a naročito ako ona pripadaju generaciji najsavremenijih dostignuća u tehničko-tehnološkom pogledu, nužno nastaju problemi njihove upotrebe, i to iz najmanje dva bitna razloga:

prvo, nastaje raskorak između savremene tehnike i osposobljenosti komandnog sastava i posada oklopno-mehanizovanih jedinica za adekvatnu upotrebu oklopnih borbenih sredstava. Da bi se, na primer, uspešno upotrebio tenk ili tenkovska jedinica, posade i komandni kadar moraju biti u mogućnosti da uspešno eksploatišu sve savremene podsysteme takvog sredstva, a za to je potrebno vreme za osnovnu obuku i sticanje borbenog iskustva. Zato se ne treba čuditi da su neke armije u lokalnim ratovima raspolažale najsavremenijim tenkovima i drugim oklopnim borbenim sredstvima, ali su rezultati njihove upotrebe u borbi bili veoma slabi. Zatajio je, dakle, ljudski faktor;

drugi značajan razlog je pitanje »ekonomičnosti i rentabilnosti« izrazito mehanizovanog i na visokom tehnološkom nivou tehnologiziranog rata, osobito ako se radi o zemljama sa ograničenim resursima. Ako su ekonomske

moгуćnosti zemlje nedovoljne ili maksimalno iscrpljene nabavkom najsavremenije ratne tehnike, a njenom upotrebom se ne postižu očekivani rezultati, mogu nastati kobne posledice. Takvih slučajeva je bilo kod velikog broja zemalja i armija zahvaćenih lokalnim ratovima.

Neizbežno se nameće i pitanje – koliko je i rukovođenje i komandovanje zaraćenih armija bilo doraslo zadacima pomenutih ratova, a time i upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica. Ako bi se samo taj aspekt temeljno analizirao mogle bi se napisati cele studije. Dubioze u strategijskim procenama bile su brojne, odluke zbunjujuće, iznenađenja krupna i neočekivana, a ishodi borbenih dejstava neizvesni.

Ne manje značajan razlog *a priori* pozitivnog ili negativnog stava autora o ulozi oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima u navedenim lokalnim ratovima sadržan je i u rodovskoj pripadnosti samih autora koji su pomenuta iskustva obrađivali. U istinitost ove tvrdnje lako ćemo se uveriti ako pogledamo šta je o toj materiji napisano u našim časopisima, pre svih u »Vojnom delu« kao opštevojnom teorijskom glasilu naših oružanih snaga. Gotovo da i nema autora koji ostavlja bilo kakvu sumnju u pogledu toga da oklopno-mehanizovane jedinice – po svojim karakteristikama moraju biti nosilac borbenih dejstava, pre svega manevra i udara, i da su one toj svojoj ulozi uspešno odgovorile.² Kod vrednovanja autorskih priloga u pogledu njihove savremene i buduće primenljivosti i dogradnji vlastite doktrine ili vlastitih oružanih snaga valja biti obazriv i selektivan.

U kontekstu iskustava iz lokalnih ratova neophodno je sagledavati obe zaraćene strane i u sklopu obostranih doktrinarnih opredeljenja. Bilo bi metodološki krajnje neprihvatljivo – recimo, na osnovu američkih iskustava u Grenadi, ili izraelskih u Libanu gde je devedesetodnevna blokada Bejruta izvršena pomoću nekoliko oklopno-mehanizovanih divizija – izvesti zaključak da su tenkovi, i uopšte oklopno-mehanizovane jedinice, bili ili nisu bili glavni nosilac borbenih dejstava kada su ta iskustva apsolutno neprimerena za izvođenje takvih zaključaka, jer se u nave-

² Videti: »Vojno delo« br. 1/1974, 1 i 4/78, 6/81, 5/82, 6/84, 5/85 i 1/88.

denim slučajevima nije radilo o tzv. regularnim ratovima koji podrazumevaju sudar zaraćenih strana koje, u okvirima vlastitih doktrina, raspolažu približno istim sistemima i snagama, bez obzira na njihovu brojnost i organizacijsku pripadnost. Za temu o kojoj je ovde reč bilo bi ispravno analizirati iskustva iz arapsko-izraelskih ratova s kraja 60-ih i početka 70-ih godina i iračko-iranskog rata, jer se u tim ratovima radilo o sudaru država i njihovih oružanih snaga, koje imaju svoje doktrine upotrebe snaga, ali prilagođene načelima upotrebe oružanih snaga velikih sila čijim naoružanjem raspolažu, dakle sve neophodne činioce koji uslovljavaju izbor doktrine upotrebe oklopno-mehanizovanih snaga, na osnovu čega je jedino moguće valjano izvoditi zaključke u smislu postavljene hipoteze o ulozi tih snaga.

OSNOVNI ČINIOCI KOJI SU USLOVILI DA OKLOPNO-MEHANIZOVANE JEDINICE NE BUDU NOSIOCI BORBENIH DEJSTAVA U NOVIJIM LOKALNIM RATOVIMA

Sasvim opravdano bi bilo dokazivati i obrazlagati tvrdnju suprotnog smera, tj. da su oklopno-mehanizovane jedinice imale presudnu ulogu u lokalnim ratovima, bilo da se ta tvrdnja pozitivno intonira (npr. da su oklopno-mehanizovane jedinice Izraela u ratu 1967. presudno uticale na ishod toga rata, ili u ratu 1973. izraelsko aktiviranje oklopnih rezervi i začuđujući manevar tih snaga u dubinu teritorije protivnika, što je takođe presudno uticalo), bilo da intonacija te uloge bude negativna (uloga oklopno-mehanizovanih jedinica Egipta u ratu 1967. i 1973, te osobito u iransko-iračkom i avganistanskom ratu). No, naša tvrdnja u ovom radu je da oklopno-mehanizovane jedinice nisu odigrale ulogu koja bi odgovarala njihovoj snazi, silini, brojnosti u organskom sastavu strana u sukobu (prema nekim podacima u izraelskoj armiji oklopno-mehanizovane jedinice su iznosile i do 75 odsto svih snaga), a naročito ne očekivanja i nadanja koja su u njih i njihovu moć polagali stratezi zaraćenih strana. Razlozi su brojni, a ovde će se razmotriti samo oni

za koje smatramo da su presudno uticali da oklopno-mehanizovane jedinice u osnovi ne ostvare očekivanu doktrinarnu ulogu.

a) *Doktrina upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica u lokalnim ratovima*

Implicite u naslovu ovoga pitanja sadržan je stav da je ostvarivanje noseće uloge oklopno-mehanizovanih snaga u lokalnim ratovima zavisilo od doktrine po kojoj su one bile angažovane i po čijim su načelima te snage djelovale. I nadalje, u svim tim ratovima u kojima doktrina upotrebe oklopno-mehanizovanih snaga nije bila usklađena sa osnovnim karakteristikama tih snaga i oklopnih sredstava kao borbenih sistema, oklopno-mehanizovane snage se nisu iskazivale niti potvrdile kao nosioci borbenih dejstava. I obrnuto, logički i metodološki bi bilo ispravno da ovaj stav ilustrujemo primerima neuspešne, odnosno uspešne primene doktrine.

Valja istaći da se u većini vojnih publikacija koje se bave proučavanjem iskustava ih novijih lokalnih ratova iračko-iranski rat navodi kao eklatantan primer neadekvatnog izbora doktrine upotrebe oklopno-mehanizovanih snaga, što je uslovilo da te snage i ne budu osnovni nosilac manevra i udara. Tako, na primer, u jednom američkom časopisu piše: »Iransko-iračko iskustvo izgleda da jasno pokazuje da je vreme krupnih tenkovskih bitaka, kao ključnog elementa napadnih dejstava na zemlji, na izmaku«. ³ Tom i sličnim zaključcima relativno su teška osporavanja jer je taj rat zaista pokazao da tenkovi i ostala oklopna borbeni sredstva nisu ispoljila ona svojstva za koja su u oružanoj borbi namenjena. Međutim, neke neosporne činjenice na pojedinačnim primerima ne mogu biti generalizovane, čak ni u formi hipoteze.

Potrebno je, naime, razmotriti sve moguće relevantne razloge i uzroke takvog ishoda. Pre svega mora se postaviti pitanje da li je u tom ratu na obe strane bila razrađena adekvatna vojna doktrina koja bi odgovarala uslovima

³ Lt. Col. Frank E. Owens i Ronedra K. Mukherjee, *Pouke iz iračko-iranskog rata* (Lesson of the «Postscript War»), »Army« 33/1983, 8. August, str. 31–36.

upotrebe savremene ratne tehnologije i tehnike, pa i oklopno-mehanizovanih jedinica. Odgovor mora biti negativan.

Na iranskoj strani, nakon rušenja monarhije i uspostavljanja režima islamskog fundamentalizma došlo je do izrazitog raskoraka između doktrinarnih opredeljenja koji su važili u vreme vladavine šaha Reze Pahlavija i realnog socijalnog i materijalnog stanja u kome su se nakon revolucije našle iranske oružane snage. Naime, važeća doktrina je pretpostavljala visoku tehniku i tehnologiju, ali koja je jedino efikasna uz odgovarajući komandno-rukovodeći kadar, a to je dobrim delom bilo razbijeno, pa je otuda prirodan zaključak da doktrina koja je utemeljena na zapadnoj vojnoj teoriji koja se zasniva na moći oružja i tehnike ne bude primerena novonastalom stanju. Jer, sve što je Šah decenijama činio u izgradnji i jačanju vojne moći Irana razgrađeno je ili srušeno u vreme tzv. revolucije pod vođstvom Homeinija. Ceo komandni kadar koji je bio veran Šahu, od Generalštaba do starešina srednjeg, pa i nižeg nivoa komandovanja, bio je likvidiran, uhapšen, nasilno penzionisan ili na neki drugi način uklonjen iz aktivne službe. Ostala je samo masa moderne tehnike i naoružanja, ali gotovo vez obučenog ljudstva za njeno korišćenje i upravljanje.

Iračani su procenili da je takvo stanje u redovima iranske armije, a naročito u njenom vrhu, uslovilo raspad u sistemu rukovođenja i komandovanja oružanim snagama. Usled nekih nerešenih teritorijalnih pitanja na granici sa Iranom, kao i zbog straha da se »islamska revolucija« ne proširi na prostor Iraka i dalje, nakon pograničnih čarki sledi odluka da se ti problemi reše radikalnim vojnim sredstvima u formi munjevitog rata. Pošto je i iračka strana raspolagala modernom tehnikom i naoružanjem, a naročito oklopno-mehanizovanim jedinicama, sledi odluka o koncentraciji oklopnih snaga kao glavnog nosioca borbenih dejstava na odabranim ofanzivnim pravcima.

U početnom periodu rata, naročito tokom prvih 72 sata, prodor oklopno-mehanizovanih jedinica je dao spektakularne rezultate. Takozvano »tenkovsko ludilo« delovalo je euforično u redovima iračkih vojnih stratega. Ali u meri

u kojoj su slavljene prvi ratni uspjesi Iraka, u istoj meri je buđena nacionalna samosvest Homeiniju fanatično odanih Iranaca, da se svim sredstvima suprotstave iračkim napadima koji su ugrozili ciljeve »islamske revolucije« i doveli u pitanje državni suverenitet i teritorijalni integritet. Na te elemente iračko rukovođenje nije računalo, a oni su imali presudnu ulogu na dalji tok dejstava i upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica.

Pokazalo se da početni taktičko-operativni prodori oklopnih jedinica Iraka na četiri odvojena pravca nisu bili usklađeni niti u dovoljnoj meri podržani i praćeni dejstvima združenih rodova kopnene vojske i ratnog vazduhoplovstva, a posebno mehanizovanih jedinica i helikoptera. Iračko vojno rukovodstvo je nastojalo da maksimalno sačuva od preteranih gubitaka ljudstvo pešadije i ostalih rodova i službi kopnene vojske, pa je sav teret »prevaljen na leđa« oklopnih snaga koje nisu bile u mogućnosti da eksploatišu početne uspehe. Uz to, na iračkoj strani nisu dovoljno procenjene protivoklopne mogućnosti iranskih jedinica.

Strategijske procene vrhovnog komandovanja iračkih oružanih snaga zapostavile su činjenicu da su osnovne jedinice kopnene vojske Irana, a naročito pešadije nivoa bataljona i četa, ne samo dobro naoružane i osposobljene za protivoklopnu borbu, već i spremne da uz najveće žrtve stanu na put oklopnim snagama Iraka. Masom ljudskih talasa, vođenih fanatičnim primerima islamskih gardista, pešadijske jedinice naoružane ručnim bacačima i protivtenkovskim raketama, zaustavile su oklopnu ofanzivu Iračana. Svest da se gine u ime velikog Ajatolaha i žrtvuje prolazni zemaljski život za večnost koju će Alah podariti, Iranci su živu silu, uz neviđene žrtve, suprotstavili oklopu, čime je rat dobio novu formu, a borbena dejstva poprimila pozicioni karakter. U daljem toku rata, oklopno-mehanizovane jedinice na obe strane prestale su da budu glavni nosioci dejstava i faktor aktivnosti na bojištu.

Čitav tok rata pokazao je da su oklopno-mehanizovani sastavi, pre svega na strani Iraka, a u nekim fazama rata i na drugoj strani, upotrebljavani po doktrinarnim načelima koja su važila za prvi svetski rat i da su izostale neke presudne pretpostavke koje omogućavaju punu afirmaciju

oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima: (1) adekvatno grupisanje glavnih snaga na pažljivo izabranim pravcima napada i na užem frontu, radi što bržeg ostvarivanja dubokih prodora u dubinu strategijskog i operativnog rasporeda protivnika i stvaranja uslova za obuhvate i obilazak snaga branioca i njihovo početno razbijanje i uništavanje, uz održavanje visokog tempa nastupanja; (2) obezbeđenje bokova i puno sadejstvo sa pešadijskim i raketnim jedinicama, lovačko-bombarderskom avijacijom i helikopterskim desantima; (3) besprekorno i pravovremeno materijalno-tehničko obezbeđenje i snabdevenost gorivom i municijom u svim fazama borbe; (4) iznenađenje, kako po vremenu i prostoru, tako i po veličini snaga i načinu njihove upotrebe.

Slična ili identična iskustva i saznanja mogu se uočiti i na primerima iskustava iz vojne intervencije SSSR-a u Avganistanu. Poput početnih prodora iračkih oklopnih jedinica u ratu sa Iranom, sovjetske oklopne i mehanizovane jedinice su upotrebljene po klišeu vojnih intervencija, uz njihovo masovno korišćenje za munjevite prodore i politiku »svršenog čina«. Ali, tu je i sovjetsko političko, pa i vojno rukovodstvo pogrešilo, kako u procenama tako i u odlukama.

U daljim direktnim sukobima sa ustaničkim snagama, bez obzira na masovnost i jačinu oklopno-mehanizovanih jedinica, izostali su očekivani rezultati. Istina, avganistanske ustaničke snage su potisnute sa komunikacijskih pravaca na teže prohodno zemljište, ali se u suštini željeni ciljevi intervencionističkih snaga nisu mogli ostvariti, jer ustanak ne samo da nije bio ugušen već je na nekim delovima teritorije postao još žilaviji. Gubici sovjetske armije u oklopno-mehanizovanim jedinicama bili su veliki i znatno su nadilazili ostvarene efekte.

Nakon preispitivanja tih neuspeha Sovjeti su zaključili da je upotreba oklopno-mehanizovanih jedinica bila neadekvatna, pa su tražena nova rešenja. Pristupilo se angažovanju manjih kombinovanih sastava na dobro odabranim pravcima i u tešnjem sadejstvu sa odgovarajućim helikopterskim desantima (najčešće jačine čete), uz snažnu podršku avijacije i artiljerijsko-raketnih jedinica, što je dalo odgova-

rajuće rezultate, ali bez spektakularnih uspeha. Konačno, i činjenica da su se sovjetske snage povukle iz Avganistana – istina nakon obimnih diplomatskih poteza – dovoljno govori o neadekvatnim rešenjima u korišćenju oklopno-mehanizovanih jedinica kao nosilaca borbenih dejstava u toj intervenciji.

Kada je reč o doktrini kao jednom od ključnih negativnih momenata uspešne upotrebe oklopno-mehanizovanih snaga u novijim lokalnim ratovima, valja imati na umu nekoliko činjenica: (1) prošlo je vreme velikih tenkovskih bitaka kao rešavajućih sudara od kojih zavisi ishod rata u celini ili pojedinih njegovih faza ili etapa; (2) tenkovi, makar koliko bili superiorno borbeno i manevarsko sredstvo na kopnenom delu ratišta, ne mogu sami i bez obilate i usaglašene podrške drugih sistema i snaga da uspešno izvrše zadatke u savremenim bojevima i operacijama. Tu se, pre svega, misli na spregu i tesno sadejstvo i združivanje svih rodova i službi kopnene vojske sa oklopno-mehanizovanim sastavima, kako bi ovi mogli nesmetano da izvršavaju svoj osnovni zadatak, a to je brzi proboj u dubinu protivnika, eksploatacija toga proboja, a zatim što snažniji udar po osnovnim elementima neprijateljevog operativnog rasporeda. Pored združivanja, kao imperativnog principa savremene funkcionalne vojne organizacije u borbenim dejstvima, nameće se i novi princip koji je plod ubrzanog tehničko-tehnološkog razvoja i opremanja savremenih oružanih snaga. Nesumnjivo, to je princip međusobnog tesnog sadejstva oklopno-mehanizovanih jedinica sa dejstvima ratnog vazduhoplovstva u njihovoj vatrenoj podršci i protivvazdušnoj zaštiti, te osobito sa dejstvima borbenih helikoptera. Borbeni helikopteri se pojavljuju u višestrukoj ulozi: kao sredstvo manevra i vatrene podrške, kao sredstvo protivoklopne borbe i kao sredstvo koje prenosi i podržava helikopterske desante taktičkog nivoa koji su namenjeni za osvajanje i držanje raznih objekata i čvorišta na saobraćajnicima, i koji uzimaju aktivnog učešća u uništenju, razbijanju i vezivanju protivoklopniha snaga i sistema na pravcima nastupanja oklopno-mehanizovanih jedinica; (3) najefikasniji način upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica u odbrambenim borbenim dejstvima jeste za aktivna dejstva,

odnosno za protivnapade i protivudare koji imaju veliko moralno-psihološko i materijalno dejstvo na sopstvene jedinice i javno mnjenje. Upotreba tenkova kao ukopanih vatrenih tačaka u statičnom odbrambenom borbenom potretku je bilo ravno »samoubistvu« tenkova;(4) u strukturi oklopno-mehanizovanih jedinica mora biti izbalansirana njihova oklopna i mehanizovana komponenta, tako da se mogu međusobno pratiti u borbenim dejstvima i dejstvovati komplementarno i usklađeno. U ratovima gde toga sklada nije bilo, tj. gde je praćenje tenkova svedeno na pešadijske sastave dolazilo je do kidanja kontinuiteta dejstava, protivoklopna vatra neprijatelja je bivala mnogo efikasnija i, u osnovi, nadmoćnija ofanzivnoj doktrini dejstava oklopnih snaga, pa shodno tome ni oklopno-mehanizovane jedinice nisu mogle postizati one efekte koji se od njih s pravom očekuju.

b) Obučenost i osposobljenost vojničkog i starešinskog sastava kao limitirajući faktor uspešnosti dejstava oklopno-mehanizovanih jedinica

Poznato je da su obuka i obučenost bitni pokazatelji borbene moći svake jedinice. Kada se radi o jedinicama i snagama koje su u visokom procentu zasićene tehničko-tehnološkim činionicima i elementima, a oklopno-mehanizovane jedinice nesumnjivo spadaju u tu kategoriju snaga, obučenost i osposobljenost još više dolazi do izražaja. Uostalom, na značaj ovog faktora vrlo uverljivo ukazuju brojna iskustva iz ranije navedenih lokalnih ratova. Na primeru Izraela i ratova koje je on vodio to je i najjednostavnije ilustrovati. Poznata je činjenica da su Izraelci u ratovima protiv Arapa imali tenkove koji su bili sličnih ili čak slabijih borbenih i manevarskih karakteristika od protivnikovih, ali su i pored toga gotovo redovno izlazili kao pobednici iz svih njihovih međusobnih sukoba. Osnovna prednost koju su Izraelci imali nad Arapima u tim sukobima je visok stepen obučenosti, osposobljenosti i motivisanosti boračkog sastava. Takođe, naviknutost vojnika – članova posade tenka, na uslove rada i boravka u tom skućenom prostoru jeste

značajan faktor u obučenosti, odnosno osposobljenosti za borbu i ukupnu efikasnost tenka kao borbenog sistema i celih oklopno-mehanizovanih jedinica. Tom momentu Izraelci su oduvek poklanjali izuzetnu pažnju, što se ne bi moglo reći za njihove protivnike, ili barem ne u onoj meri u kojoj to važi za Izrael.

Kada je reč o značaju obučenosti za ukupnu efikasnost oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima, prevashodno se ima u vidu njihova vatrena obučenost. Jer, obučavanje u brzom i preciznom dejstvu naoružanjem oklopno-mehanizovanih jedinica, i to prvenstveno iz pokreta i noću, je veoma složen problem. Da bi se to prevazišlo neophodno je rešiti pitanje broja, karaktera i kvaliteta vežbi i bojnih gađanja koja treba izvršiti u okviru ciklusa obučavanja oklopno-mehanizovanih jedinica svih nivoa organizovanja. Navedeni i drugi problemi obuke oklopno-mehanizovanih jedinica nameću potrebu preispitivanja nastavnih planova i programa obuke ovih jedinica i njihovih delova, eventualnog produžavanja pojedinih faza njihovog obučavanja, ali, razume se, u granicama trajanja obaveze služenja vojnog roka, češćeg kondicioniranja najfrekventnijih radnji i postupaka koje posade obavljaju u borbenim dejstvima, sve do uvođenja profesionalizacije za pojedine članove posade tenka, što svakako ne može biti razmatrano izvan kompleksne politike koncipiranja i izgradnje oružanih snaga, pre svega njihovog mirnodopskog dela.

Ne manje značajan problem obuke i vaspitanja i ukupnog osposobljavanja oklopno-mehanizovanih jedinica je intenziviranje vojnostručne obuke starešina i komandi radi njihovog uvežbavanja za efikasno rukovođenje i komandovanje jedinicama i sastavima u borbenim dejstvima. Tu je neophodno stalno razbijati šablonizam, razvijati samoinicijativu i spremnost za primenu raznovrsnih oblika manevra na bojištu, eliminisati strah od nevidljivih sistema protivoklopne borbe i od kidanja fizičke veze sa pretpostavljenim, što znači da se starešine moraju osposobljavati da efikasno rukovode i komanduju jedinicama van neposrednog uticaja pretpostavljene komande i u uslovima okruženja, da uspostavljaju narušeno sadejstvo sa jedinicama i sistemima za

podršku i da to uspostavljeno sadejstvo održavaju i u svemu tome masovno i efikasno koriste informatičku tehnologiju i moderne sisteme upravljanja.

c) *Logistička podrška kao faktor efikasnosti oklopno-mehanizovanih jedinica*

Oklopno-mehanizovane jedinice kao izrazito tehnički rod vojske odlikuju se visokim organskim sastavom, tj. udeo tehnike i tehnologije visoke klase i u organizaciji i u formaciji je znatno iznad čisto ljudskog sastava. Za efikasnu upotrebu oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima ta činjenica je imala više značenja: (1) podrazumevala je visok stepen trošenja resursa i materijala, pre svega pogonskog goriva i drugih sredstava za tekuće održavanje; (2) visok stepen habanja, havarija i oštećenja tehnike nametalo je potrebu stalnog znavljanja sklopova i snabdevanja rezervnim delovima; (3) trošenje velike količine municije nametalo je potrebu transportu da neprekidno prati duboke prodore oklopno-mehanizovanih jedinica kroz operativni raspored protivnika, itd.

Već iz ovih nedovoljno obrazloženih podataka može se uočiti da se u okviru logističke podrške, po značaju, izdvaja nekoliko problema i to: prevoženje municije i pogonskog materijala, dotur rezervnih delova i sklopova i njihova zamena za vreme trajanja borbenih dejstava i, napokon, obezbeđenje pokreta i manevra oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim porecima (rasporedu) za vreme trajanja borbenih dejstava, kako na putevima tako i van puteva, i po težem i ispresecanom zemljištu, uz postojanje velikog broja prirodnih i veštačkih prepreka nastalih u procesu pripreme odbrane branioca ili rušenja i dejstvima ubojnim sredstvima u toku trajanja borbenih dejstava. Prostor i vreme ne omogućavaju detaljnije elaboriranje ovih problema i njihovo praćenje i vezivanje za iskustva iz pojedinih novijih lokalnih ratova, ali se i bez toga može zaključiti da je uspešna bila samo ona strana u sukobu koja je bila u stanju da uspešnije reši navedene probleme i pitanja sistema logističke podrške borbenih dejstava.

Nekoliko zaključnih napomena

Sumirajući izlaganje oko osnovne hipoteze date na početku ovog napisa da *oklopno-mehanizovane jedinice u novijim lokalnim ratovima nisu ostvarile onu vodeću ulogu koju bi s obzirom na karakteristike tih snaga od njih bilo realno očekivati*, mogu se izvesti ovih nekoliko zaključnih napomena.

— Maksimalna motivisanost boračkog i starešinskog sastava i vrhunska obučenost je nedostajala onim zaraćenim stranama čije oklopno-mehanizovane jedinice nisu bile oslonac ofanzivnih borbenih dejstava i glavno sredstvo za ostvarivanje ofanzivnih strategijskih ciljeva. Time se po ko zna koji put potvrdilo načelo, koje je u ratovodstvu i ratnoj veštini odavno prihvaćeno — da je ljudski faktor odlučujući faktor rata i oružane borbe, pogotovo kada se radi o narodnooslobodilačkom ili odbrambenom ratu, dakle pravednom ratu u kojem se brani vlastito slobodarstvo i integritet. No, ljudski faktor u rečenom smislu bio je odlučujući i kada je reč o tzv. nepravednim ratovima, jer je i u njima neophodno na nekim vrednostima i interesima motivisati ljudstvo za borbu i vrhunski ga obučiti da uspešno ratuje na nepoznatom prostoru i na tuđoj teritoriji.

— Jedan od presudnih momenata uspešnog dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica i sastava je izbor i realizacija odgovarajuće *doktrine upotrebe* snaga. To implicira ove osnovne principe: (1) grupisanje jačih oklopno-mehanizovanih snaga na manjem prostoru može se vršiti samo za određeno vreme i uz punu zaštitu tih grupacija od napada iz vazduha; (2) združivanje ostalih rodova sa oklopno-mehanizovanim jedinicama, te puna uravnoteženost oklopnih i mehanizovanih delova (u okviru jedinstvenih oklopno-mehanizovanih sastava) mora se postići na što nižim nivoima združivanja snaga, kako bi se omogućilo međusobno praćenje i pothranjivanje, tj. podrška različitih rodova i snaga, i kako bi se obezbedila puna autonomija snaga i dejstava za duže vreme; (3) upotreba oklopno-mehanizovanih jedinica mora biti podržana i u vrlo tesnom i dobro organizovanom sadejstvu sa raketno-avijacijskim, helikopterskim i drugim snagama protivavionske odbrane, protivoklopne borbe i

protivdesantne borbe; (4) noćna dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica mogu biti više primenjivana, jer to omogućuju savremeni sistemi osmatranja, upravljanja vatrom i komandovanja, čime njihova uloga u borbenim dejstvima u tzv. nepovoljnim uslovima dobija nove podsticaje. Naime, oklopno-mehanizovane jedinice opremljene su odgovarajućim sredstvima i sistemima za savlađivanje veštačkih i prirodnih prepreka, za dejstvo po teškom terenu i u nepovoljnim prostornovremenskim uslovima. S tim u vezi, dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica u tim uslovima neophodno je sagledavati u drugačijem svetlu nego do sada, i u ovim jedinicama u okrivu procena treba računati sa većim mogućnostima nego što je to do sada činjeno, kako u našim tako i u stranim operativno-taktičkim studijama i analizama.

— Logistička podrška oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima je uslov bez kojeg apsolutno nije moguće očekivati nikakav rezultat dejstva ovih snaga, gledano u kontinuitetu i na duži rok. Veliki značaj logističke podrške ovih snaga nije posledica niti zahtev samo visokog organskog sastava i intenziteta borbenih dejstava u savremenom ratu, što je inače opšteprihvaćena činjenica u savremenoj vojnoj teoriji, već je prevashodno posledica tehničko-tehnoloških karakteristika materijalno-tehničkog faktora, kao sastavnog dela organizacije i formacije oklopno-mehanizovanih jedinica i, na osnovu toga, velikih količina materijalnih sredstava, koje one troše u borbenim dejstvima i, istovremeno, veoma visokog stepena trošenja resursa tih snaga.

Na kraju ovih razmišljanja o ulozi oklopno-mehanizovanih jedinica u savremenim borbenim dejstvima, može se zaključiti da nešto skromnija uloga tih snaga u ostvarivanju strateških zamisli zaraćenih strana u nekim novijim lokalnim ratovima nije potvrda onog poznatog stava generala Ružerona izrečenog nakon završetka rata u Koreji, a to je da je u sudaru sa avijacijom tenku kao borbenom sistemu »odzvono«. Naprotiv, tenk i sa njim u sprezi transporter, i dalje ostaje nezamenljivo borbeno sredstvo, a oklopno-mehanizovane jedinice organizovane i osposobljene na tim osnovama ničim neosporeni nosilac borbenih dejstava na kopnenom

delu ratišta. Razume se, uz ostvarivanje brojnih pretpostavki i uslova, od kojih su neki analizirani na prethodnim stranicama.

S U M M A R Y

THE ROLE OF ARMoured-MECHANIZED FORCES IN MODERN COMBAT OPERATIONS

The author discusses the fact that in the recent local wars the armoured-mechanized forces did not play a leading role that could be realistically expected in view of the characteristics of these forces.

The belligerent sides lacked the necessary level of motivation and the top level of training of soldiers and military leaders, which once again confirms the fact that the human factor plays a decisive role in war and the armed struggle. A significant component of success in operations carried out by the armoured-mechanized forces is also the adoption and realization of an adequate doctrine for use of forces, as well as an adequate logistical support. When continuity and long-termed planning are concerned without the latter no result of combat operations of the armoured-mechanized forces can be expected.

R É S U M É

LE ROLE DES FORCES BLINDEES-MECANISEES DANS LES ACTIONS DE COMBAT CONEMPORAINES

Dans le présent article on traite de la thèse que les forces blindées-mécanisées dans les guerres locales à l'époque moderne n'ont pas réalisé leur rôle qui est pourtant décisif et auquel elles devraient réellement répondre étant donné leurs caractéristiques.

Les effectifs complets des forces belligérantes manquaient de motivation maximale et d'entraînement de pointe, ce qui confirme une fois de plus que le facteur humain est l'élément décisif de la guerre et de la lutte armée. De même, une composante importante de l'action efficace des forces blindées-mécanisées est à voir dans le choix et dans la réalisation de la doctrine adéquate de l'emploi des forces, ainsi que dans le soutien logistique correspondant, sans lequel on ne peut s'attendre à aucun résultat de l'action des forces blindées-mécanisées dans une optique continue et à long terme.

Р Е З Ю М Е

РОЛЬ БРОНЕ-МЕХАНИЗИРОВАННЫХ СИЛ В СОВРЕМЕННЫХ
БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЯХ

В статье рассматривается тезис о том, что бронемеханизированные силы в новейших локальных войнах не осуществили ведущей роли, что, учитывая характеристики этих сил, реально от них ожидалось.

Воюющим сторонам не хватало максимальной мотоподготовки и высшей подготовленности рядового и офицерского составов, что еще раз подтвердило, что человеческий фактор является решающим фактором войны и вооруженной борьбы. Важным компонентом успешного действия бронемеханизированных сил является и выбор и реализация соответствующей доктрины использования сил, а также адекватная тыловая поддержка, без которой нельзя ожидать любых результатов действия бронемеханизированных войск, если смотреть в непрерывности и на более продолжительный срок.